

Міжнародне право

УДК 341.018:341.3(477)

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.15587682>

**Трансформаційні процеси нормотворення у міжнародному праві: досвід
війни російської федерації проти України**

Полуніна Лілія Валентинівна,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри правового
забезпечення та правоохоронної діяльності, факультет забезпечення
державної безпеки, Київський інститут Національної гвардії України,
м. Київ, Україна, <https://orcid.org/0000-0002-8898-2162>

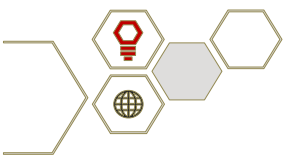
Тараненко Микола Миколайович,

кандидат юридичних наук, старший викладач, кафедра інформаційного
господарського та адміністративного права, факультет соціології і права,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»,
м. Київ, Україна, <https://orcid.org/0000-0002-1594-5598>

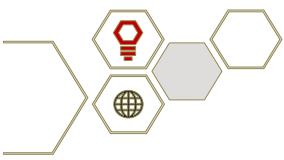
Товпига Ліна Миколаївна,

доктор філософії в галузі права (PhD), доцент кафедри господарського,
повітряного та космічного права, факультет права,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна,
<https://orcid.org/0000-0003-0625-1188>

Прийнято: 22.05.2025 | Опубліковано: 03.06.2025

Анотація. Системні порушення рф та іншими державами міжнародного права актуалізують необхідність впровадження нових правових та політичних ініціатив, спрямованих на інтеграцію глобальних механізмів безпеки. **Метою** статті є дослідження трансформаційних процесів у сфері нормотворення в міжнародному праві, які були спричинені та пришвидшені агресією рф проти України та визначенню перспективних напрямків вдосконалення механізмів нормотворення у міжнародному праві, враховуючи проактивну роль України у формуванні нових правових стандартів. **Методи.** У дослідженні застосовано системний, структурно-функціональний метод та метод правового прогнозування для вивчення трансформаційних процесів у сфері нормотворення у міжнародному праві на досвіді війни рф проти України. **Результати.** Встановлено, що війна рф проти України стала каталізатором змін у системі міжнародного правотворення. Зокрема, посилилася роль прецедентного права, резолюцій міжнародних організацій і міждержавних практик. Виявлено тенденцію до перегляду та актуалізації концепцій державного імунітету, інститутів універсальної юрисдикції, механізмів притягнення до відповідальності за міжнародні злочини. Воєнні дії рф проти України прискорили зміну моделі реагування на кризові ситуації в глобальній безпеці від статичного застосування правил до адаптованої розробки міжнародно-правових стандартів, сформованих нагальними гуманітарними та безпековими реаліями. Підкреслено важливість нових ініціатив, таких як створення Спеціального трибуналу щодо злочину агресії проти України. **Висновки.** Досвід війни проти України виявив серйозні прогалини у чинній системі міжнародного нормотворення, що потребують комплексного оновлення як змісту, так і процедур створення міжнародно-правових норм. Водночас це відкрило нові можливості для удосконалення міжнародного правового порядку, зокрема, через посилення ролі суб'єктів, які раніше мали обмежений вплив на міжнародне правотворення. У перспективі міжнародне право потребує адаптивної моделі нормотворення, яка здатна оперативно

реагувати на масштабні порушення норм і принципів міжнародного права та ефективно забезпечувати відповідальність за їх порушення.

Ключові слова: норми міжнародного права, збройна агресія, міжнародна відповідальність, трансформація норм, гуманітарне право, універсальна юрисдикція, міжнародні злочини.

Transformational processes in norm-making in international law: the experience of the war of russia against Ukraine

Liliia Polunina,

PhD in Law, Associate Professor, Department of
Legal Support and Law Enforcement, Faculty of State Security,
Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine,
Kyiv, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0002-8898-2162>

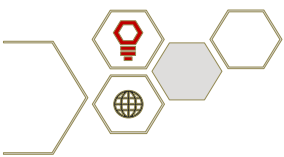
Mykola Taranenko,

PhD in Law, Senior Lecturer, Department of Informational Economic and
Administrative Law, Faculty of Sociology and Law, National Technical University
of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnical Institute»,
Kyiv, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0002-1594-5598>

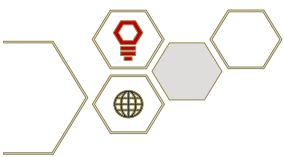
Lina Tovpyha,

PhD in Law, Docent, Department of Commercial, Air and Space Law,
Faculty of Law, National Aviation University,
Kyiv, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0003-0625-1188>

Abstract. Systemic violations of international law by russia and other states highlight the necessity of implementing new legal and political initiatives to integrate global security mechanisms. The **purpose** of the article is to study the

transformational processes in the field of norm-making in international law, which were caused and accelerated by russia's aggression against Ukraine. Particular attention is paid to identifying promising directions for improving norm-making mechanisms in international law, taking into account Ukraine's proactive role in forming new legal standards. **Methods.** The study employs the systemic, structural-functional method and the method of legal forecasting to examine the transformational processes in the field of norm-making in international law based on the experience of the war of russia against Ukraine. **Results.** It is established that the war of russia against Ukraine became a catalyst for changes in the system of international law-making. In particular, the role of precedent law, resolutions of international organizations, and interstate practices has increased. A trend has been identified toward the revision and updating of the concepts of state immunity, the institutions of universal jurisdiction, and mechanisms for holding accountable for international crimes. The war of russia against Ukraine has accelerated the shift in the model of response to crises in global security from the static application of rules to the adaptive development of international legal standards shaped by urgent humanitarian and security realities. The importance of new initiatives is emphasized, such as the creation of a Special Tribunal on the crime of aggression against Ukraine. **Conclusions.** The experience of the war against Ukraine has revealed serious gaps in the existing system of international norm-making, which requires comprehensive renewal both in the content and in the procedures of creating international legal norms. At the same time, it has opened up new opportunities for improving the international legal order, particularly through strengthening the role of subjects that previously had limited influence on international law-making. In the future, international law requires an adaptive model of norm-making that is capable of promptly responding to large-scale violations of norms and principles of international law and effectively ensuring accountability for their breach.

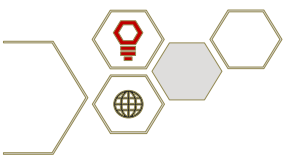

Keywords: norms of international law, armed aggression, international responsibility, transformation of norms, humanitarian law, universal jurisdiction, international crimes.

Постановка проблеми. Повномасштабна військова агресія РФ проти України, розпочата у 2022 році, дала поштовх для виявлення критичних недоліків у нормативній базі сучасного міжнародного права. Незважаючи на наявність норм та принципів міжнародного права, деякі з яких мають імперативний характер, держави-члени Організації Об'єднаних Націй (ООН), окремі міжнародні організації продемонстрували обмежену здатність стримувати або ефективно реагувати на акти відвертої агресії. Така ситуація гостро актуалізувала нагальну необхідність переоцінки процесів міжнародної нормотворчості та дослідження шляхів їхньої суттєвої трансформації відповідно до сучасних геополітичних реалій та гібридних форм війни.

Актуальність представленого дослідження має як наукову, так і практичну значущість. З академічної точки зору воно сприяє переоцінці традиційних підходів до міжнародного права, визначаючи сфери, де процес реалізації норм і принципів міжнародного права виявив суттєві обмеження. З практичної точки зору результати дослідження окреслюють план вдосконалення міжнародно-правових інструментів та інституційних відповідей, зокрема тих, що стосуються відповідальності держав, агресії та репарацій. Ці події мають наслідки не лише для України, але й для подальшої долі міжнародного права як ефективного регулятора міжнаціональних відносин в умовах загострення глобальних загроз.

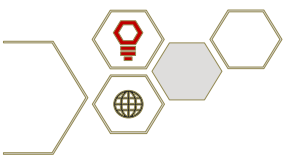
Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз трансформаційних процесів у нормотворенні в міжнародному праві у контексті війни РФ проти України ґрунтується на ретельному вивченні актуальних наукових досліджень і публікацій вітчизняних та зарубіжних авторів. Їх роботи висвітлюють сучасні проблеми, концептуальні підходи та потенційні рішення певної проблеми.

Узагальнення наявних наукових результатів допомагає краще зрозуміти не тільки теоретичні новації, а й можливості та перспективи впровадження практичних механізмів, за допомогою яких ці процеси формуються як інституційною, так і нормативною динамікою міжнародних відносин. Окремі аспекти трансформаційних процесів у нормотворенні в міжнародному праві у контексті війни РФ проти України у наукових публікаціях українських і зарубіжних авторів можна систематизувати за наступними напрямками.

1. *Необхідність перегляду та вдосконалення міжнародно-правових механізмів попередження агресії.* ООН, Рада Європи та інші міжнародні організації під час спроб стримувати або ефективно реагувати на агресію РФ, виявили структурні недоліки та прогалини у забезпеченні дотримання норм міжнародного права. Так, у роботі А. Войціховського та О. Бакумова обґрунтовується необхідність вироблення аналітичного погляду на наявний міжнародно-правовий механізм притягнення до відповідальності вищого керівництва держави за розв'язання агресивної війни [1, с. 204], водночас дослідженню бракує конкретних нормотворчих пропозиції щодо вирішення цієї проблеми. У статті А. Пітерс [2] висвітлено правові тенденції фундаментальних принципів чинного міжнародного правопорядку. Головна теза авторки полягає в тому, що порушення РФ принципів міжнародного права, хоча й ненавмисно, сприяло реформі ООН [2]. Р. Квечень досліджує взаємозв'язок між агресією та відповідальністю за неї згідно із законом у світлі російського вторгнення в Україну [3]. Автор стверджує, що не лише Україна, а й інші держави можуть притягнути РФ до відповідальності за її акт агресії.

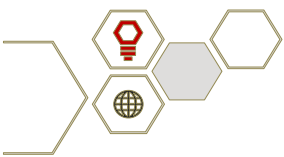
А. Тимчишин актуалізує увагу на розробці шляхів протидії воєнній агресії в енергетичному секторі, що сприяє формуванню довгострокових стратегій зміцнення національної безпеки [4]. Однак, нормативне врегулювання цих взаємовідносин, їх вплив на попередження акту агресії, досліджується фрагментарно. У роботі А. Пателя та Р. Тіварі акцентується увага на слабкості міжнародно-правових механізмів попередження агресії,

зокрема, авторами обговорюється питання реформування Ради Безпеки ООН (РБ ООН) [5], однак запровадження цієї реформи потребує подальшого дослідження з огляду на наслідки війни РФ проти України. С. Сулейманова порушує важливу проблему належної підготовки міжнародних посередників через небажання міжнародної спільноти застосовувати цей спосіб врегулювання збройних конфліктів [6], водночас питання нормотворення у цьому напрямку залишається малодослідженим.

2. *Удосконалення норм міжнародного кримінального права, зокрема, щодо подолання юрисдикційних обмежень у роботі Міжнародного кримінального суду (МКС).* МКС стикається з труднощами у переслідуванні злочину агресії через юрисдикційні обмеження, особливо враховуючи, що росія не є повноправним членом Римського статуту. Так, Р. Вереша і В. Карпунцов розглядають окремі аспекти сучасних викликів у сфері кримінально-правових відносин, що виникли через військову агресію РФ в Україні [7]. Автори закликають використовувати альтернативні інструменти для притягнення суб'єктів воєнних злочинів до відповідальності, створивши певний змішаний слідчий механізм або кримінальний трибунал, який міг би безпосередньо розглядати злочин агресії [7]. Схожа думка є домінуючою у дослідженнях А. Саларі [8], Ю. Руснака, Л. Приполова і Д. Риндич [9], однак нормативному закріпленню цих ідей авторами приділено недостатньо уваги. А. Махмутович описує складнощі, які існують у процесі притягнення Міжнародним кримінальним судом винних осіб до відповідальності за скоєні злочини [10, р. 16]. Цю думку розвивають В. Стратонов, О. Сотул і А. Дзюрбель [11], однак загальним недоліком дослідників МКС є відсутність чітких пропозицій щодо вдосконалення діяльності цієї судової установи з точки зору міжнародного нормотворення.

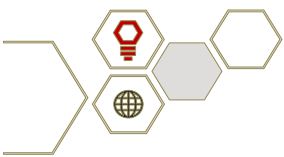
3. *Трансформації норм міжнародного гуманітарного права (МГП) та запровадження механізмів відповідальності за їх порушення.* Дії Росії порушили ключові норми МГП, зокрема, щодо поводження з

військовополоненими та цивільним населенням, що підкреслює необхідність чіткішого та більш застосовного нормативного регулювання цих питань. Так, у роботі Ю. Боброва та Ю. Бобрової однією з основних тез є необхідність імплементації норм МГП у національне законодавство, з урахуванням російсько-української війни [12, с. 189]. У дослідженні О. Царенка, Б. Тічної і Т. Федчука [13] акцентується увага на недієвості норм МГП під час сучасних збройних конфліктів та відсутності механізму контролю дотримання цих норм.

В. Лам розглядає найважливіші міжнародні норми, зокрема, МГП, порушені через агресію та війни, а також питання правового захисту та відшкодування завданих збитків Україні [14], однак автором не сформовано конкретні рекомендації щодо запровадження репараційних процесів в умовах, коли агресор відмовляється виконувати міжнародні рішення. Важливим моментом у дослідженні М. Нура і Г. Соєсила [15] є спростування аргументів РФ щодо необхідності гуманітарного втручання у ситуацію, пов'язану із порушенням норм МГП щодо мешканців Донбасу. Автори наполягають на тому, що такого роду реакція має санкціонуватися тільки відповідними міжнародними організаціями [15, р. 62-63].

О. Васильєв у своїй статті [16] наголошує на недосконалому існуючому міжнародному механізмі захисту цивільного населення та військовополонених в умовах ведення сучасних війн. Водночас рекомендації автора обмежуються змінами національного законодавства, уникаючи міжнародної нормотворчої проблематики. О. Ярмолук і О. Предместніков у своїй роботі [17] дають визначення поняття воєнних злочинів та проводять аналіз проблем відповідальності за військові злочини у контексті міжнародного гуманітарного права. Важливим є те, що автори серед аргументів наголошують на правовій регламентації питання відповідальності за вчинення воєнних злочинів відповідно до міжнародного гуманітарного права та актів міжнародного законодавства [17, с. 45].

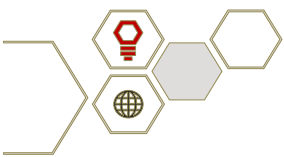

Таким чином, аналіз сучасних наукових досліджень трансформаційних процесів у нормотворенні в міжнародному праві у контексті воєнної агресії РФ проти України свідчить про високий резонанс цієї теми та її комплексне опрацювання. Вітчизняні та зарубіжні автори у своїх роботах переважно намагаються розширити теоретичну базу питань, які обрані для дослідження, та підкреслити їх актуальність для сучасної науки. Водночас у цих доробках простежується різноплановість та дискретність у намаганнях сформулювати конкретні практичні рекомендації, що здатні вирішити певну проблему.

Виявлення невирішених аспектів загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість сучасних наукових досліджень, у яких розглядаються окремі аспекти трансформації міжнародного нормотворення через російську агресію, багато питань у цій сфері потребують більш предметного опанування. Так, залишається недостатньо дослідженим питання критичного аналізу масштабів та характеру порушень РФ міжнародно-правових норм, зокрема, у контексті *jus ad bellum* та *jus in bello*. Ці порушення формують модель поведінки, яка ставить під сумнів авторитет міжнародного права та потребує відповідної реакції.

Ще один невирішений аспект стосується відслідковування динаміки нормотворення суб'єктами міжнародного права, зокрема, міжнародних організацій та європейських держав, як відповідь на російську агресію. У цьому контексті актуальним питанням залишається аналіз переосмислення та розширення нормативних меж міжнародного права під тиском скоєння РФ міжнародних злочинів.

Зокрема у наукових дослідженнях, де висвітлюються питання структурного реформування міжнародних інститутів, бракує чітких практичних рекомендацій. Такі питання як бездіяльність РБ ООН через право вето постійних членів або обмеження Римського статуту у переслідуванні осіб за акт агресії, залишаються недостатньо дослідженими у правовому дискурсі.

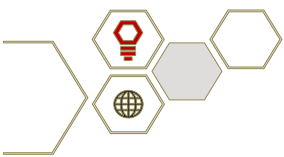
Вплив війни на інструменти м'якого права та неформальні процеси нормотворення також заслуговує на глибший розгляд. Неформальні механізми, такі як політичні декларації, резолюції, прийняті міжнародними організаціями, та рекомендації, видані експертними органами, відіграли значну роль у формуванні відповідей на російську агресію. Однак їхній правовий статус та можливості виконання залишаються неясними, що потребує нормативної еволюції врегулювання міжнародних відносин у період глобальної кризи.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є вивчення трансформаційних процесів, що відбуваються у міжнародно-правовій нормотворчості під впливом війни РФ проти України, та визначення перспективних напрямків їх вдосконалення.

Для досягнення цієї мети сформульовано такі дослідницькі завдання:

1. Проаналізувати масштаби та характер порушень РФ міжнародно-правових норм, зокрема, в контексті *jus ad bellum* та *jus in bello*.
2. Оцінити реакцію міжнародних організацій та держав, включаючи створення суб'єктами міжнародного права нових норм, що виникли у відповідь на російську агресію.
3. Дослідити, як війна РФ проти України вплинула на адаптацію, переосмислення та генезис міжнародно-правових норм, особливо у судових та квазісудових рамках.
4. Окреслити перспективні напрямки вдосконалення механізмів нормотворення у міжнародному праві, враховуючи російську агресію та проактивну роль України у формуванні нових правових стандартів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Повномасштабне військове вторгнення, розпочате РФ проти України у лютому 2022 року, є наявним випадком комплексного порушення основоположних норм та принципів міжнародного права. Ця агресія не лише підірвала правовий порядок, встановлений після Другої світової війни, але й виявила критичні слабкі місця

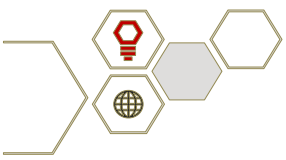

у нормотворчій здатності міжнародних правових інституцій. В основі цього порушення лежить систематичне ігнорування рф обов'язкових принципів, закріплених у Статуті ООН, Гаазькій та Женевській конвенціях, а також загальноновизнаних правилах, що захищають державний суверенітет і територіальну цілісність.

Так, дії рф зухвало порушили статтю 2(4) Статуту ООН, яка забороняє застосування сили проти територіальної цілісності або політичної незалежності будь-якої держави [18]. Виправдання, наведені рф, включаючи нібито захист російськомовного населення та так звану «денацифікацію» України, не мають юридичної підстави та не знаходять підтримки ні в звичайному міжнародному праві, ні в договірних зобов'язаннях. Посилання на гуманітарні підстави або самооборону за відсутності збройного нападу чи безпосередньої загрози не відповідає критеріям, встановленим міжнародною юриспруденцією.

Не менш серйозним є порушення рф Резолюції Генеральної Асамблеї ООН 3314 (XXIX) 1974 року «Визначення агресії», яка чітко вказує, що вторгнення або напад збройних сил однієї держави на територію іншої є актом агресії [19]. Тривала окупація українських територій, включаючи Крим та частини Донецької і Луганської областей, повністю підпадає під це визначення. Більше того, визнавши так звані «Донецьку Народну Республіку» та «Луганську Народну Республіку» незалежними утвореннями, рф порушила принцип невтручання, що є основою принципу суверенної рівності.

З точки зору гуманітарного права, війна призвела до скоєння широкомасштабних порушень Женевських конвенцій 1949 року та додаткових протоколів до них. Звіти органів ООН та міжнародних неурядових організацій свідчать про невивіркові обстріли цивільної інфраструктури, примусові депортації, тортури та напади на лікарні та школи. Ці дії можуть становити серйозні порушення згідно зі статтями 50, 51, 130 та 147 відповідних

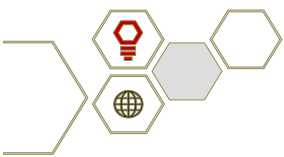

Женевських конвенцій, що передбачає індивідуальну кримінальну відповідальність згідно з міжнародним правом.

Воєнні дії РФ та її подальша політична позиція чітко виявили обмеження існуючих міжнародно-правових механізмів стримування або ефективного реагування на акти агресії з боку постійного члена РБ ООН. Блокування діяльності РБ ООН через право вето Росії є прикладом структурного недоліку в системі глобальної безпеки. Це спричинило поновлення дискусій щодо реформи механізмів колективної безпеки та ролі імперативних норм (*jus cogens*) як потенційних гарантій від незаконного застосування сили.

Як наслідок, російська агресія не лише спровокувала геополітичну кризу, але й спричинила переоцінку нормативних основ міжнародної правової системи. Гібридні операції та інформаційні війни ставлять під сумнів адаптивність норм міжнародного права до сучасних форм війни, зважаючи на їх глобальний характер [12, с. 186]. Наразі міжнародна спільнота відчуває нагальну потребу не тільки у переосмисленні процесів та інструментів міжнародної нормотворчості, а й у виробленні реально працюючих механізмів попередження широкомасштабних порушень імперативних норм міжнародного права, особливо в тих сферах, у яких йдеться про гуманітарний захист прав людини.

Колективна реакція міжнародних суб'єктів, насамперед ООН, Європейського Союзу (ЄС), Організації Північноатлантичного договору (НАТО) та окремих держав, дозволили виявити неефективність норм та механізмів їх застосування у напрямку попередження агресії та необхідність їх динамічної трансформації з цього приводу. Так, ООН ухвалила Резолюцію ES-11/1 (2022), яка чітко засудила агресію та підтвердила суверенітет і територіальну цілісність України [20]. Хоча ця резолюція та наступні тексти Генеральної Асамблеї ООН не мають юридичної сили, вони сприяли тлумаченню звичаєвого міжнародного права та посилили політичну вагу норм, що забороняють застосування сили та анексію.

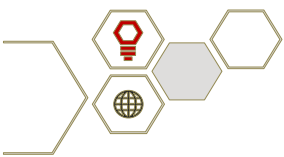
Одночасно ЄС ухвалив безпрецедентний пакет обмежувальних заходів, спрямованих проти ключових секторів російської економіки, її політичної еліти та військово-промислової інфраструктури. На відміну від традиційних односторонніх санкцій, ці заходи були сформульовані з прямим посиланням на порушення міжнародного права, тим самим вбудовуючи правову аргументацію у політичні рішення. Нормативний характер таких санкцій підкреслюється їхньою відповідністю основоположним договорам ЄС та його Спільній зовнішній та безпековій політиці. Крім того, правове обґрунтування ЄС посилило концептуалізацію санкцій не лише як інструментів зовнішньої політики, а й як інструментів колективного правового засудження, спрямованих на стримування майбутніх порушень міжнародних зобов'язань.

НАТО, хоча й не є нормотворчим органом як таким, також зробило свій внесок у нормативний дискурс. Через послідовні декларації самітів та стратегічні комунікації Альянс неодноразово наголошував на нелегітимності дій РФ та підтверджував принцип колективної оборони згідно зі статтею 5 Вашингтонського договору.

Кілька держав та регіональних організацій, зокрема G7, Рада Європи та Організація з безпеки та співробітництва в Європі, опублікували декларації та звіти, які також свідчать про нормативну трансформацію у питаннях запровадження більш серйозних наслідків за порушення *jus ad bellum* та *jus in bello*.

У цілому, міжнародна реакція на агресію РФ проти України вийшла за межі традиційної дипломатії та перейшла у сферу нормативного розвитку. Хоча повні правові наслідки цих дій все ще розгортаються, вони вже вказують на еволюцію моделі правової поведінки, яка може змінити зміст та тлумачення сучасного міжнародного права.

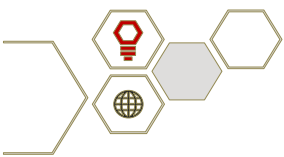
Повномасштабне російське вторгнення в Україну спричинило критичну переоцінку існуючого корпусу норм МГП. Женевські конвенції та їхні Додаткові протоколи залишаються основою правового регулювання воєнного

часу, однак безпрецедентний характер сучасного збройного конфлікту, що характеризується гібридною тактикою, кібервійною та системними атаками на цивільну інфраструктуру, висвітлив нормативні прогалини та обмеження інтерпретації існуючих рамок міжнародного права. Сьогодні норми МГП потребують оновлення та доопрацювання задля майбутнього їх дотримання та виконання [13, с. 611].

Війна в Україні підкреслила вразливість механізмів захисту цивільного населення та цивільних об'єктів, гарантованих статтею 48 Додаткового протоколу I до Женевських конвенцій. Систематичне порушення росією норм МГП викликало серйозні дискусії наукового та інституційного характеру щодо переосмислення засобів захисту цивільного населення під час збройних конфліктів. Один із запропонованих підходів полягає у розширенні юридичного тлумачення «невибіркових атак», включивши до них кібероперації, які, хоча й не мають структурного характеру, призводять до матеріальних наслідків, порівняних з традиційними військовими нападами. Як зауважує А. Тимчишин, «пошкодження об'єктів енергетичної інфраструктури є частиною цілеспрямованої стратегії, яка покликана паралізувати життєдіяльність населення і підірвати національну обороноздатність» [4, с. 212]. Кібератаки на критичну інфраструктуру України, такі як порушення роботи баз даних лікарень та енергетичних систем у 2022 році, продемонстрували як втручання у комунікаційні мережі може загрожувати життю цивільного населення у масових масштабах, без використання звичайної зброї.

Війна в Україні дозволила виявити недостатність існуючих норм МГП у регулюванні поведінки окупаційних сил в інформаційному просторі. Поширення дезінформації, залякування журналістів та маніпулювання каналами зв'язку цивільного населення є порушеннями захищеного статусу цивільного населення. Ця діяльність не кодифікована в конвенційному МГП,

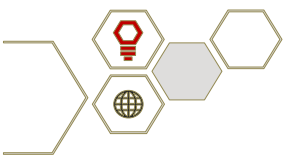

однак вона підпадає під зобов'язання дотримуватися та забезпечувати МГП згідно зі статтею 1 Женевської конвенції.

У відповідь на повномасштабне вторгнення рф в Україну міжнародні судові органи, включаючи Міжнародний кримінальний суд (МКС), Міжнародний суд ООН та Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ), також зробили свій внесок у формування нових міжнародно-правових норм. Їхня юриспруденція стала важливим фактором нормотворення, особливо в тих сферах, де чинне договірне право або звичаєві правила виявилися недостатніми.

МКС, незважаючи на свої інституційні та юрисдикційні обмеження, взяв на себе центральну роль у формулюванні індивідуальної кримінальної відповідальності за основні міжнародні злочини. У березні 2023 року МКС видав ордери на арешт високопосадовців рф, включаючи президента Путіна, на підставі незаконної депортації українських дітей. Дії МКС свідчать про розширення стандартів відповідальності за порушення міжнародних норм, шляхом посилення застосування МГП до глав держав, навіть у випадках, коли правозастосування залишається політично ускладненим. Важливо, що посилення МКС на доктрини відповідальності посадовців вищого рангу та його розширене тлумачення «депортації» можуть вплинути на майбутній розвиток норм щодо воєнних злочинів та злочинів проти людяності, особливо в умовах асиметричних або гібридних конфліктів.

Міжнародний суд ООН зробив суттєвий внесок у нормативний процес як відповідь на російське вторгнення, уточнивши межі законної поведінки держави. Його тимчасові заходи у справі Україна проти рф (2022), що ґрунтуються на Конвенції про геноцид, поставили під сумнів легітимність заявлених рф правових обґрунтувань її агресії. Хоча етап розгляду справи по суті залишається відкритим, проміжні рішення Міжнародного суду ООН сприяють доктринальному тлумаченню, яке обмежує переосмислення гуманітарних норм для агресивних цілей при веденні гібридної війни.

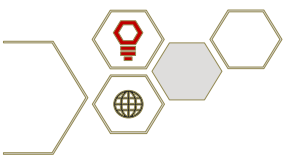

Європейський суд з прав людини, незважаючи на виключення рф у 2022 році з Ради Європи, продовжує розглядати справи, що мають суттєве прецедентне значення. У справі «Україна та Нідерланди проти росії» ЄСПЛ підтвердив свою юрисдикцію щодо порушень, скоєних на окупованих територіях, тим самим посилюючи екстериторіальне охоплення зобов'язань у сфері прав людини згідно з Європейською конвенцією [21]. Такі рішення розширюють нормативну сферу дії міжнародного права у зонах конфліктів та акцентують увагу на безперервності відповідальності держави, незалежно від територіального контролю.

Війна рф проти України не лише сприяла виявленню вже існуючих недоліків в регуляторних механізмах, призначених для запобігання та реагування на міждержавну агресію, але й порушила низку політичних та правових ініціатив, спрямованих на доповнення або переосмислення існуючих норм міжнародного права [2, р. 6]. Такі ініціативи як Спеціальний трибунал з розслідування злочину агресії проти України, Контактна група з питань оборони України («формат Рамштайн») та Кримська платформа, постають як нові генеративні сили у сучасному міжнародному нормотворчому процесі.

У сукупності описані вище ініціативи ілюструють процес фрагментарного, але цілеспрямованого нормотворення у відповідь на сучасний збройний конфлікт. Ця діяльність відрізняється від традиції багатосторонньої кодифікації після Другої світової війни та охоплює модульний та проблематично-орієнтований підхід до правових інновацій. Зокрема, вона демонструє зростаючу готовність держав та регіональних організацій шукати нормативні рішення поза межами міжнародних організацій, які дедалі більше проявлять політизацію та бездіяльність.

Найважливіше те, що ці події змушують переосмислити процес створення та легітимізації міжнародних правових норм. Зокрема, стійка дипломатична координація, експертні форуми та платформи можуть слугувати двигунами нормотворення, особливо в тих сферах, де глобальний

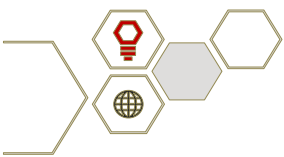
консенсус важко досягти, не покладаючись тільки на формальну кодифікацію чи судове тлумачення. Проактивна участь України у формуванні нарративу та правового оформлення її воєнного досвіду пропонує державам-жертвам модель для утвердження своєї ролі у розробці міжнародних норм. Війна в Україні підкреслила функціональну корисність неформальних та напівформальних механізмів для нормотворення, зокрема, через публічну дипломатію, створення коаліцій та правову творчість на національному рівні.

З огляду на вищезазначене, цілком ймовірно очікувати трансформацію міжнародних нормотворчих процесів шляхом впровадження більш децентралізованих, адаптивних та вбудованих у політичні реалії засобів вирішення конфліктів. Хоча такі трансформації не є принциповою зміною парадигми міжнародних публічних відносин, вони сигналізують про відхід від інерції, яка часто характеризує міжнародне право як неефективний запобіжник грубих порушень державами міжнародних норм. Схематично напрями трансформації у нормотворенні в міжнародному праві на досвіді російсько-української війни можна сформулювати наступним чином (табл. 1).

Таблиця 1

Основні напрями трансформації у нормотворенні в міжнародному праві,
із врахуванням війни РФ проти України

Сфера нормотворення	Запропоновані удосконалення	Наслідки
Міжнародне гуманітарне право	Оновити та уточнити норми щодо захисту прав цивільних осіб і військовополонених	Підвищення ефективності захисту прав усіх учасників війни
Механізми притягнення до відповідальності	Створити спеціальні трибунали, розширити юрисдикцію МКС	Забезпечення невідворотності покарання за скоєння міжнародних злочинів

Права жертв війни	Визнати фізичних осіб жертвами, забезпечити механізми репарацій	Відновлення справедливості, надання компенсації постраждалим
Реформа Ради Безпеки ООН	Обмежити право вето, уточнити підстави для застосування гуманітарної інтервенції	Створення умов для ефективної діяльності міжнародних організацій

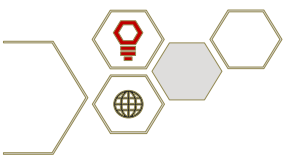
Джерело: авторська розробка

Традиційно правозастосування у міжнародному праві було децентралізованим, вони залежало від добровільного дотримання державами взятих на себе зобов'язань та, часом, від колективної волі міжнародної спільноти. Однак неефективність такого підходу у стримуванні або усуненні грубих порушень міжнародного права вимагає переогляду існуючих норм та впровадження більш сучасних засобів реагування.

Отже, російсько-українська війна не лише сприяла виявленню недоліки міжнародного правопорядку, але й спричинила дискусії щодо суттєвої трансформації комплексу норм з різних галузей міжнародного права. Цілком ймовірним є те, що міжнародне нормотворення не може бути відокремленим від механізмів, які гарантують їхню реалізацію. Війна рф проти України надає можливість переосмислити питання для чого функціонує міжнародне право. Чи має ця система і надалі залишатися сукупністю декларативних правил, або ж вона здатна встановити нормативний режим, який реально захищає усталені принципи існування держав.

Висновки. Дослідивши трансформаційні процеси, що відбуваються в міжнародно-правовій нормотворчості під впливом війни рф проти України, можна запропонувати такі висновки.

1. Повномасштабне російське вторгнення в Україну чітко виявило недостатність існуючих міжнародно-правових гарантій як у сфері *jus ad bellum*, так і *jus in bello*. Дії рф носять характер систематичного порушення основоположних міжнародних норм та принципів, зокрема тих, що закріплені

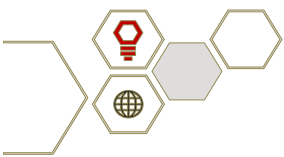

в Статуті ООН, Женевських конвенціях та звичаєвому міжнародному праві. Ці порушення не є поодинокими випадками, а формують модель поведінки, яка безпосередньо ставить під сумнів авторитет міжнародного права як нормативної бази.

2. Колективна реакція держав та міжнародних організацій спровокувала безпрецедентну хвилю правових інновацій, спрямованих на усунення нормативних прогалин, виявлених війною. Міжнародна спільнота поступово перейшла до більш нормотворчих механізмів, до яких належать резолюції Генеральної Асамблеї ООН, правові стандарти Європейського Союзу, що ґрунтуються на спільній політиці держав-членів, та спеціальній коаліції, спрямовані на встановлення нових механізмів впливу. Найбільш помітними ініціативами є створення Спеціального трибуналу з питань злочину агресії проти України та Кримська платформа, що відображають спроби створити нові норми поза межами традиційного договірної права.

3. Судові та квазісудові органи відіграли значну роль у переосмисленні та розширенні нормативних меж міжнародного права під тиском скоєння рф міжнародних злочинів. Рішення Міжнародного Суду ООН, Європейського суду з прав людини та Міжнародного кримінального суду у справах, пов'язаних з Україною, розширили нормативні бази, пов'язані із відшкодуванням збитків та притягнення до відповідальності посадових осіб вищого рангу. Війна рф проти України прискорила зміну моделі реагування на кризові ситуації в глобальній безпеці від статичного застосування правил до адаптованої розробки міжнародно-правових стандартів, сформованих нагальними гуманітарними та безпековими реаліями.

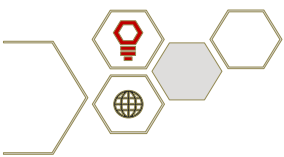
4. З огляду на ці трансформаційні зрушення, очевидно, що майбутнє нормотворення в міжнародному праві дедалі більше залежатиме від бажання держав жити у безпечних умовах. На сьогодні для міжнародної спільноти існує важливе завдання інституціоналізації механізмів, які дозволять більш гнучке нормотворення, особливо у сферах, що стосуються попередження агресії,

відповідальності та відшкодування збитків. Досвід війни рф проти України показує, що держави, які безпосередньо постраждали від порушень, можуть виступати ініціаторами правових змін, і що їхня проактивна участь є важливою для відновлення легітимності та ефективності міжнародного права.

Список використаних джерел

1. Войціховський А. В., Бакумов О. С. Спеціальний міжнародний трибунал із розслідування злочину агресії росії проти України: правовий аналіз, міжнародна юрисдикція та виклики. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2023. Т. 102, № 3(Ч. 1). С. 203-217. DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2023.3.19>.
2. Peters A. The Russian invasion of Ukraine: an anti-constitutional moment in international law? *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny I Socjologiczny*. 2024. Т. 86, № 2. Р. 5–36. DOI: <https://doi.org/10.14746/rpeis.2024.86.2.01>.
3. Kwiecień R. Aggression and responsibility under international law – a case of the aggression of the Russian Federation against Ukraine. *OER Osteuropa Recht*. 2022. № 68(2). Р. 201–213. DOI: <https://doi.org/10.5771/0030-6444-2022-2-201>.
4. Тимчишин А. М. Використання криміналістичних даних для розробки стратегій протидії воєнній агресії в секторі енергетичної безпеки. *Національна безпека: загрози та виклики* : матеріали всеукр. наук.-педагог. підвищення кваліф. (м. Львів, 1 квітня – 12 травня 2024 р.). Торунь : Liha-Pres, 2024. С. 212–216.
5. Patel A., Tiwari R. Critical analysis of international law failures in the Russian invasion of Ukraine: implications for global security. *Право і безпека*. 2024. Т. 94, № 3. С. 46–55. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2024.3.04>.
6. Сулейманова С. Р. Особливості застосування медіації у збройному конфлікті. *Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI*

століття (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права) : у 2 т. : матеріали міжнар.наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 червня 2022 р.) / за загальною редакцією С. В. Ківалова. Одеса : Гельветика, 2022. Т. 2. С. 795–797.

7. Veresha R., Karpuntsov V. Challenges for criminal law in the context of the aggression of the Russian Federation against Ukraine. *International Journal for the Semiotics of Law*. 2025. Vol. 38. P. 677–700. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11196-024-10133-3>.

8. Salari A. Russia's attack on Ukraine; a review of the International Criminal Court's capacity to examine the crime of aggression. *Access to Justice in Eastern Europe*. 2023. Vol. 6, № 1. 20 p. DOI: <https://doi.org/10.33327/ajee-18-6.1-a000107>.

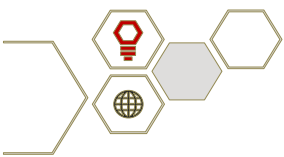
9. Руснак Ю., Приполов Л., Риндич Д. Спеціальний механізм для України по притягненню до відповідальності російської федерації за наслідки збройної агресії. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 8/2022. С. 80–83. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-8/16>.

10. Mahmutović A. Did Russia invade international law in Ukraine. *Access to Justice in Eastern Europe*. 2023. Vol. 6, № 5. 17 p. DOI: <https://doi.org/10.33327/ajee-18-6s003>.

11. Стратонов В, Сотул О., Дзюрбель А. Актуалізація окремих норм міжнародного та кримінального права в умовах війни. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2023. Вип. 3. С. 43–54. DOI: <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8049/2023-3-7>.

12. Боброва Ю. Ю., Бобров Ю. О. Притягнення російської федерації до відповідальності за воєнні злочини: правові проблеми та шляхи їх вирішення. *Держава та регіони*. 2023. № 1 (79). С. 185–190. DOI: <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2023.1.30>.

13. Царенко О. М., Тична Б. М., Федчук Т. Ю. Порухення норм міжнародного гуманітарного права в умовах російської збройної агресії.

Аналітичне-порівняльне правознавство. 2023. № 4. С. 607–611. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/287378/281278> (дата звернення: 09.04.25).

14. Lamm V. The war in Ukraine in light of international law. *Hungarian Journal of Legal Studies*. 2024. Vol. 64, № 4. P. 568–579. DOI: <https://doi.org/10.1556/2052.2023.00003>.

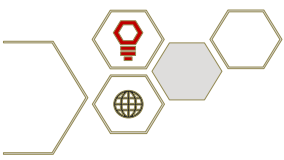
15. Nur M., Soesilo G. Russian military operation in Ukraine: analysis from the perspective of International Law. *Borobudur Law Review*. 2022. Vol. 4, № 1. P. 54–65. DOI: <https://doi.org/10.31603/burrev.6747>.

16. Васильєв О. С. Адаптація міжнародного гуманітарного права до викликів гібридної війни в умовах воєнного стану: на прикладі російсько-української війни. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. №1. С. 837–842. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/324045/314121> (дата звернення: 09.04.25).

17. Ярмолюк О., Предместніков О. Правові аспекти відповідальності за воєнні злочини в контексті міжнародного гуманітарного права та притягнення до відповідальності російської федерації за воєнні злочини щодо України. *Collection of Scientific Papers «SCIENTIA»*. (Kraków, 12 may 2023). Kraków. 2023. P. 42–46. URL: <https://previous.scientia.report/index.php/archive/article/view/958> (дата звернення: 09.04.25).

18. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду. URL: https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/No%20Volume/Part/un_charter.pdf (дата звернення: 09.04.25).

19. Резолюція 3314 (XXIX) від 14 грудня 1974 року. URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/aggression.shtml (дата звернення: 09.04.25).

20. Aggression against Ukraine. United Nations. General Assembly. 1 march 2022. URL: <https://docs.un.org/en/A/ES-11/L.1> (дата звернення: 09.04.25).

21. «Netherlands and Ukraine v. Russia». 30 november 2022. (supra n. 5) (para. 594). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-222889> (дата звернення: 09.04.25).